

sotalo muodostaa turvapaikan; hyväosaiset, aktiivisesti harrastavat nuoret sen sijaan eivät juuri käytä nuorisotoimen palveluita. Salasuo peräänkuuluttaakin ”refleksiivisempää”, avoimempaa nuorisotyötä, jossa muun muassa toimitaan yhdessä kansalaisjärjestöjen kanssa ja kehitetään verkkopalveluita.

Vakavin kriittinen huomautukseni Salasuon tutkimuksesta koskee teorian ja empirian suhdetta. Salasuo toteaa, että hänen lähestymistapansa on ”aineistoperustainen”: ensisijaisena päämääränä on kuvata nuorisokulttuuria ”vankkaan empiiriseen aineistoon pohjaten”. Raporttia lukiessa syntyy kuitenkin sellainen vaikutelma, että aineistoa käytetään epäsystemaattisesti ja kaikkiaan erittäin vähän. Isoja aikalaisdiagnoosisia huomioita

ja väitteitä ei juuri todenneta otteilla haastatteluista eikä raportissa lainkaan eritellä esimerkiksi eri alueiden ja ikäluokkien välisiä eroja. Analyysin sijasta korostuu retoriikka. Tästä syystä teksti ei saa ainakaan minua vakuuttuneeksi pääkaupunkiseudun nuorison ”myöhäismodernisuudesta”.

Salasuo itsekin tavallaan tunnustaa esitystapansa ongelman jo raporttinsa alussa: ”työote on tietoisien ilmava ja sihtaa – – suuria makrotason linjoja ja suuntia”. Jatkossa on luvassa konkreettisempaa tutkimusta. Ehkä siinä päästään muodikkaiden aikalaisdiagnoosien kriittiseen koetteluun kurinalaisten, systemaattisten ja hyvin dokumentoitujen analyysien avulla.

En väitä, että Salasuon raportin kaltaiset aikalaisdiagnoosit

olisivat vääriä; yksilöllistymisen ja ”atomisoitumisen” prosessit ovat selviä, kun nykykulttuuria verrataan vaikkapa 1960-lukuun tai Kjell Westön (”Missä kuljimme kerran”) piirtämään kuvaan viime vuosisadan alkupuolelta. Kriittinen, konkreettinen tutkimus voisi kuitenkin osoittaa, että nykyisestä nuorisokulttuurisesta maisemasta löytyy useita eri kerroksia, sekä Salasuon korostamaa myöhäismodernisuutta että traditioiden jatkuvuutta. Salasuokin viittaa ohimenneen tähän kerrostuneisuuteen – ”perhe, koti ja turvallisuus ovat edelleen säilyneet elämän keskeisinä elementteinä” –, mutta tulevan tutkimuksen tehtäväksi jää osoittaa konkreettisesti uuden ja vanhan keskinäis-suhteet nuorten elämäntavoissa.

Gallupit teettäjien intressejä edistämässä

PAULI FORMA

Professori Pertti Suhonen on pitkään tutkinut mielipidetutkimusten roolia yhteiskunnassa ja tutkimusten käsittelyä tiedotusvälineissä. Hänen aikaisemmin julkaistuja kirjoituksiinsa aihepiiristä on koottu tähän kirjaan. Ensimmäiset kirjoitukset on julkaistu jo 1970-luvulla, uusimmat ovat parin vuoden takaa. Osan kirjoituksista Suhonen on kirjoittanut yhdessä muiden tutkijoiden kanssa. Lisäksi kirjassa on kaksi Juho Rahkosen kirjoittamaa artikkelia.

Kirja jakautuu kolmeen osaan. Näistä ensimmäisessä tarkastel-

laan mielipidetutkimusten historiaa, erityyppisiä mielipidetutkimusprojekteja sekä niiden tekijöitä. Mielipidetutkimusten synty ajoittuu Yhdysvalloissa poliittisiin kannatusmittauksiin sekä tarpeisiin selvittää poliittikan asiakysymysten kannatusta. Isossa-Britanniassa elinoloitutumusten menetelmien kehittäminen jo 1900-luvun alussa antoi pohjaa mielipidetutkimusten metodologialle. Tunnetusti mielipidetutkimusten alkutai- val kytkeytyi tiiviisti myös mielialojen selvittämiseen sota-aikana. Ruotsissa mielipidetutki-

Pertti Suhonen
Mielipidetutkimukset ja yhteiskunta
Tampere: Tampere University Press, 2006
360 s.

musten nähtiin palvelevan rationaaliseen suunnitteluun perustuvaa yhteiskunnan kehittämistä eli siis hyvinvointivaltion rakentamista. Suomessa gallupit yleistyivät Yhdysvalloista ja Ruotsista saatujen ideoiden ja esimerkkien myötä.

Kaksi tärkeintä mielipidetut-

kimusten tyyppiä ovat poliittiset kannatusmittaukset sekä mielipiteet poliittisista asiakysymyksistä. Kolmanneksi ryhmäksi mainitaan erilaiset kansalaisten elämäolosuhteiden kartoitukset. Tämän tyyppisten kyselyjen ottaminen mukaan mielipidetutkimuksia käsittelevään kirjaan tuntuu hivenen oudolta, joskin tätä valintaa polemisoidaan kirjassa aiheellisesti ja niiden osuus teoksessa on vain marginaalinen.

Kirjassa tarkastellaan, miten ja miksi mielipidetutkimuksia tehdään ja miten niitä tulkitaan ja käytetään julkisuudessa. Painotusta on paljolti juuri siinä, miten tutkimuksia käsitellään julkisuudessa. Mielipidetutkimusten tulosten tulkinnassa havaitaan puutteita ja tutkimuksia voidaan käyttää tarkoitushakuisesti ajamaan teettäjätahon intressejä. Mielipidetutkimuksia saatetaan käyttää joko vahingossa tai tahallisesti väärin, ja erityisesti luotettavuuden kannalta tärkeiden teknisten detaliin raportointiin liittyy huomattava määrä laiskuutta ja leväperäisyyttä. Suhosen tulilinjalla ovat erityisesti toimittajat sekä jotkin yksityiset tutkimuksia teettävät tahot. Gallupjournalismin todetaan olevan Suomessa usein melko laadutonta.

Helsingin Sanomien rooli ”gallupjournalismissa” saa teoksessa runsaasti huomiota. Lehdessä esiintyneiden mielipidetutkimusten määrä on kasvanut erittäin voimakkaasti tarkastellulla 60 vuoden ajanjaksolla. Helsingin Sanomat on myös osallistunut aktiivisesti keskusteluun mielipidetutkimusten roolista yhteiskunnallisessa keskustelussa. Osana tätä keskustelua Helsingin Sanomat on ottanut kantaa siihen, miten mielipide-

tutkimusten rooliin tulisi suhtautua edustuksellisessa demokratiassa. Kanta tähän kysymykseen on mielenkiintoisesti vaihdellut. Välillä mielipidetutkimusten edustamaa kansan tahtoa on vaadittu noudatettavaksi, välillä on muistutettu, että kansan valitsemien johtajien tulee tehdä päätökset ja hankkia niille kansan tuki. Olisi mielenkiintoista selvittää tarkemmin, miten tämä kanta on vaihdellut eri asiakysymysten mukaan.

Juho Rahkonen erittelee Helsingin Sanomien ulkopolitiikkaa koskevasta gallupista virinnyttä keskustelua huolellisesti kirjoitetussa artikkelissaan. Artikkelin lähtökohta on Helsingin Sanomien vuonna 1978 julkaiseva mielipidetutkimus, jossa kolmannes vastaajista oli sitä mieltä, että Suomen ulkopolitiikka on luisunut liiaksi itään. Uutinen kirvoitti vilkkaan keskustelun mielipidetutkimuksen metodologiasta, uutisoinnista, tarkoituseristä sekä liittymisestä harjoitettuun ulkopolitiikkaan. Keskusteluun osallistuivat mielipidetutkimusten tekijät, tutkijat, poliitikot ja journalistit. Tapauksen todetaan olevan suurin ja merkittävin mielipidetutkimuksiin liittynyt kiista Suomessa ja hyvä esimerkki siitä, kuinka vakavasti otettavia mielipidetutkimusten tulokset saattavat olla, kun teema ja aika ovat oikeita.

Yksi keskeisimmistä areenoista mielipidetutkimuksille muodostuu vaaleista ja vaalitaistelusta. Kirjassa eritellään seikka-peräisesti mielipidetutkimusten roolia viime presidentinvaaleissa. Tässä tarkastellaan kannatus-tutkimusten tuloksia vaalitaistelun eri vaiheissa sekä analysoidaan kannatusmittauksista käytävää keskustelua. Kannatusmit-

tauksien havaitaan muodostavan varsin keskeisen osan kampanjoita: niiden merkitystä pohditaan, tulokset nostavat ja laskevat ehdokkaita ja gallupkuntohuipun ajoittamisesta muodostuu keskeinen menestymisen edellytys. Gallupeilla näyttää olevan varsin suuri merkitys suomalaisessa vaalitaistelussa.

Juho Rahkosen artikkelissa ”Eva ja globalisaatioasenteet” tarkastellaan, mitkä teemat nousivat esiin mediassa Evan teettämästä kyselystä. Rahkonen havaitsee, että Evan raportti toimi pontimena monille pääkirjoituksille ja kolumneille, jotka eivät niinkään kommentoineet itse tutkimusta, vaan tutkimusta käytettiin kimmokkeena kirjoittajien omiin pohdintoihin. Jos tutkimusten teettäjätahot tavoittelevat politiikan päiväjärjestykseen vaikuttamista, pallo voi siis karata käsistä. Toisaalta Rahkonen havaitsee kiintoisasti myös sen, että media toisteli varsin kiltisti Evan laatiman tiedotteen sisältämiä asioita. Toisin sanoen toimittajat eivät tutustuneet raportin tuloksiin laajemmin vaan tyytyivät toistelemaan teettäjätahon korostamia asioita.

Kuvaavana esimerkkinä siitä, kuinka mielipidetutkimuksen teettäjätaho saattaa käyttää mielipidetutkimusta omien intressiensä edistämiseksi, tarkastellaan Panimoteollisuusliiton 1970-luvulla teettämää kyselyä. Yhteiskunnallinen konteksti liittyi keskioluen vapauttamiseen, alkoholin kulutuksen kasvuun sekä siitä seuranneeseen huolestuneisuuteen. Tutkimuksessa teettäjän kannalta epämieluisia tuloksia piiloteltiin, niiden merkitystä vähäteltiin ja tuloksia jopa tulkittiin päinvastaisesti todellisen sisällön kanssa. Tutkimuksen teettäminen ja

sen käyttö lobbaustoiminnassa olivat suunnitelmallinen yritys vaikuttaa keskioluen jakelua ja mainontaa koskeviin valtiovalan päätöksiin. Tutkimusta esiteltiin laajasti päätöksentekijöille, jolloin tutkimuksen tulosten sanottiin edustavan yleistä mielipidettä ja kansan tahtoa. Harmillista on vain se, että tämä esimerkki on näinkin vanha. Ollisi ollut mielenkiintoista lukea, miten erilaiset lobbarit tänä päivänä käyttävät erilaisia mielipidetutkimusten tuloksia asiaansa ajaessaan. Kuinka paljon vastavia esimerkkejä olisi löydettävissä nykypäivänä, ja ovatko mielipidetutkimukset nykyään yhtä tehokkaita työkaluja tämänkaltaisissa pyrkimyksissä?

Kirjan toisen osan teemana ovat mielipidetutkimukset ja demokratia. Tässä jaksossa tarkastellaan muun muassa yleistä mielipidettä yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä sekä mielipidetutkimusten roolia välittömässä demokratiassa aikaisempien tutkimusten ja teorioiden valossa. Nämä kappaleet ovat tiiviitä ja mielenkiintoisia esityksiä mielipidetutkimuksiin liittyvistä keskeisistä teorioista. Ne sisältävät tärkeää perustietoa mielipidetutkimuksista. Nämä tekstit olisi voinut sijoittaa lähemmäs kirjan alkua, jolloin ne olisivat taustoittaneet paremmin koko kirjan sisältöä.

Kirjan kolmannessa osassa käsitellään mielipidetutkimusten metodologiaa ja tulosten tulkintaa. Tässä jaksossa tarkastellaan ensin mielipidetutkimusten luotettavuuteen liittyviä tekijöitä. Sitten eritellään puolueiden kannatusmittausten metodologiaa. Tämä jakso sisäl-

tää harvemmin dokumentoitua (tosin tämäkin teksti on julkaistu aikaisemmin Yhteiskuntapolitiikka-lehdessä) informaatioita siitä, miten kannatusmittausten tulokset muodostuvat. Näiden mittausten tulokset eivät ole yksinkertaisia suoria prosenttijakaumia eri vaihtoehtojen saamasta kannatuksesta, vaan erilaisten korjauskertoimien avulla pyritään ottamaan huomioon virhelähteitä verrattuna todelliseen äänestyskäyttäytymiseen.

Yleisesti ottaen mielipidetutkimusten metodologiasta saa kirjan perusteella melko kevyen kuvan, sillä menetelmien käsittely on varsin rajallista. Menetelmällisesti rajoitutaan pitkälti otosten määrittämiseen, luottamusvälien laskemiseen sekä kysymysten muotoiluun. Käsitteilyssä olevissa tutkimuksissa tulokset esitetään prosentteina, useimmiten vieläpä ”koko kansaa” edustavana kokonaislukuna ilman, että pohdittaisiin eroja eri yhteiskuntaryhmien välillä. Kirjassa ei kovinkaan paljon esitellä tutkimuksia, joissa olisi käytetty prosenttijakaumien esittelyä monipuolisempia menetelmiä. Mielipidetutkimuksissa käytetään yleisesti myös sofistikoituneempia menetelmiä, ja tämäntyyppisillä tutkimuksilla voi olettaa olevan myös yhteiskunnallista roolia.

Kirjassa on paljon enemmän tai vähemmän ympäröivää arvuuttelua siitä, mikä on ollut mielipidetutkimusten rooli milloin missäkin yhteydessä. On tietysti arvokasta, että on koottu tietoja eri tutkimusten tuloksista ja linkitetty niitä yhteiskunnallisiin tapahtumiin tai uutisointiin. Mutta Suomessa on yli-

päättään tehty melko vähän empiiristä tutkimusta siitä, miten mielipidetutkimukset lopulta vaikuttavat kansalaisten mielipiteisiin. Tämäntyyppisen tiedon lisäämiseksi tarvittaisiin pitkäjänteisiä paneeliaineistoja sekä hankkeita, joissa selvitetään, miten kansalaiset kokevat mielipidetutkimukset ja miten ne vaikuttavat heidän ajatteluunsa ja valintoihinsa.

Kokonaisuudessaan kirja sisältää paljon tärkeää materiaalia mielipidetutkimuksista. Koelma on hyvä yleisteos mielipidetutkimusten tekemisestä, teettäjistä ja tekijöistä. Potentiaalisia lukijoita ovat yhteiskuntatieteellisten aineiden opiskelijoiden ohella tiedotusvälineiden edustajat, jotka haluavat lisätä tietouttaan mielipidetutkimuksista. Kirja antaa paljon eväitä arvioida mielipidetutkimusten roolia politiikan prosessissa. Kirjan aineistona olleen jo julkaistun materiaalin merkittävämpi toimittaminen, sisällön tiukempi rajaaminen ja päällekkäisyyksien välttäminen olisivat tehneet kirjasta vieläkin arvokkaamman.

Kirjan perusviestinä ovat gallupien yleistyminen ja niiden merkityksen kasvu. Mutta missä määrin mielipidetutkimukset ovat kärsineet inflaatiosta, varsinkin kun nykyään myös Internet pursuaa erilaisia kyselyitä ajankohtaisista teemoista. Jaksavatko kansalaiset enää paneutua mielipidetutkimuksiin ja niiden tuloksiin ja suhtautua niihin vakavasti? Gallupähkyn mahdollisuutta kirjassa ei lainkaan pohdita.